

בלק
תשפ"ה

תהלתו בקהל הסידים

דברי תורה, סיפורים ומשלים

מאת המנהל הר"ח ר' יצחק אהרן קליין שליט"א

גליון תקע"ט

מצות שלוש רגלים. וזה שאמר בלעם לא יועיל לו זכרון עון העגל, כי אומה זו חוגגת ג' רגלים שמכפר על חטא העגל ואין מקום לקללתו. (בנין אריאל)

כרע שכבב כארי וכלביא מי יקימונו
איתא במהרש"א, 'כרע שכב' - זה קריאת שמע של ערבית, דכתיב: 'ובשכבך'. 'וכלביא מי יקימונו' - היינו קר"ש של שחרית, דכתיב ביה 'ובקומך', והיינו שהפסוק תמה, וכלביא מי יקימונו, האם צריך להקימו, בודאי אין מי שמקימו אלא הוא קם מאליו בזריות, כי חושש מלעבור זמן קר"ש. אבל במדרש תנחומא דורש מהפסוק: 'הן עם כלביא יקום וכו' - לק"ש של שחרית, 'לא ישכב עד יאכל טרף' - זה קר"ש של ערבית, ומרמז בזה שאפילו שישנים אחר שעבר עליהם יום אתמול שלא כהוגן עם כל זאת עומדים משנתם ככריה חדשה ולא שומעים לדברי היצ"ר שמנסה להדיחם בטענה שאבדה תקותם אלא מתגברים כארי בבוקר בזריות ובהתלהבות לחטוף מצוות ולהתחיל יום חדש בלי קשר של אתמול ברוח חדשה. וכן פירש אמו"ר זצ"ל (שבט הלוי) מה שאומרים בתפילה 'המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית', שהמכוון להודות להש"ת על חסדו עם בני"ש שבכל יום מתחדש העולם גם אם לא הצליח להתנהג כהוגן ביום אתמול. (מחשבת הלוי)

גם קוב לא תקבנו גם ברח לא תברכנו
וצריך להבין למה הסכים עכשיו בלק שלא יקלל את בני"ש וי"ל כי ראה משה"כ ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה וא"כ מה שיותר יקללם יצא מזה ברכות רבות לבני"ש לכן שלא יקללם. (חתם סופר)

מה טובו אהליך יעקב
בסנהדרין ק"ה דרשו חז"ל, שהכוונה על בתי כנסיות ובתי מדרשות. ויש להבין מדוע נקראים בשם אהל. וי"ל דאמרו חז"ל במגילה כט. עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבהן לארץ לקבוע מקומם בירושלים. ורש"י פ' בראשית עה"פ 'יושב אהל ומקנה' יאהל' נקרא מי שיושב חודש כאן וחודש כאן, כלומר מושבו אינו קבוע, וא"כ היות שבתי כנסיות ובתי מדרשות יעברו לארץ ישראל איכא אונם קבועים שם לכן נקראים אהל. (כ"ק מהר"ד זי"ע)

נאם הגבר שתם העין
פ' התרגום 'גברא דשפיר חזי' ולכאורה יפלא מה ראה התרגום לכנות לשון טוב על בלעם הרשע, ובפרט שהיה מפורסם לאיש רע עין מאוד, וגם איך יצדק זאת על לשון העברי של שתם העין [שפירושו עין נקורה שאינו רואה]

ויש לפרש שרשע זה פגם כל איבריו מאוד, וכולם היו בתכלית הרע, מבלי שיוכל לפעול שום פעולה טובה בכל אחד מאיבריו, אמנם, אמרו חז"ל שהיה סומא באחת מעיניו וא"כ בעין זאת לא היה יכול לפגום כיון שלא ראה בה, ועל עין זה שלא פגם בה ראה טוב כיון שלא פגם בה, וע"ז פירש התרגום דשפיר חזי. (מנחם מנדל זצוק"ל)

כי ידעתי את אשר תברך מבורך
קשה למה לו שהזכיר את אשר תברך מבורך, והרי עכשיו רוצה שבלעם יקלל ולא יברך. ועוד מדוע לא ביקש בלק שבלעם יברך את מואב שלא יוכלו ישראל לנצחו ולא יצטרך לקלל את ישראל. וי"ל כי כאשר סיחון הלך ללחום עם מואב ביקש מבלעם שיקלל את מואב כדי שיוכל סיחון לנצחו, ואי אפשר לומר שביקש סיחון שבלעם יברכו שיעצלו כי א"כ איך יכלו ישראל לנצח את סיחון כמו שאמר

בלעם לא אוכל לעבור משמע שאם היה יכול לעבור פי ה' היה מקלל את בני"ש. משא"כ ר' יוסי בן קסמא אמר שאם יתנו לו לא יקבל כי מקום תורה חשוב לו יותר מכל ממון שבעולם.

עו"ל, שאצל ר' יוסי הציעו לו כסף וכו' והוא סירב לקבל, אבל בלעם הוא מעצמו אמר אם יתן לי... ובלק לא הציע לו כלום.

עו"ל, ר' יוסי גילה דעתו שאינו רוצה ממון שהרי אמר דבר שאי אפשר להתקיים כי אמר אם יתנו לו כל כסף שבעולם ואין זה דבר מציאותי, משא"כ בלעם אמר דבר שיש לו קצבה.

וקסמים בידם
פירש"י, קסם זה היה בידם, אם יבא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש ואם ידחה אותנו אין בו תועלת וכו', לפיכך כשאמר לינו פה הלילה אמרו אין בו תקוה. וצריך להבין, מדוע הניחוהו, אולי למחרת היה מסכים ללכת עמם ומנן להם שאין בו תועלת. וי"ל, שכל מונתם היה כי ידעו שכוחו בפיו ויכול לעמוד נגד משה רבנו שגם כוחו בפיו, אך במשה כתיב 'עמדו ואשמעו' שלא היה צריך להתעכב ומד זכה להשיג נבואתו, והנה זקני מדין ידעו מעלת משה היטב, ולכן אמרו שאם ידחה אותם למחר הרי לא היה כחו כמשה ולא יוכל לעמוד נגדו וממילא אין בו שום תועלת ולכן הלכו להם. (קרן לדוד)

רמז בפרשה

מה אקב
ר"ת מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו, כי בזכות הברכות שבני"ש מברכים על המצוות שמקיימים אין הם ראויים לקללה אלא לברכה וכן תיקן דוד המלך לומר מאה ברכות בכל יום להצילם ממגיפה ע"י הברכות. (ראה חכמה)

ויתיצב מולך ה' לשטן לו
פירש"י, מלאך של רחמים היה וביקש להחזירו. ונראה לרמז שזה בר"ת שטן, עפ"י המשנה באבות פ"ה, תלמידיו של אברהם אבינו ע"ן טובה רוח נמוכה נפש שיפלה, ותלמידיו של בלעם הרשע הוא ההפך. והנה המלאך אשר רצה להחזירו רצה שינע מידותיו הרעים וידבק במדותיו של אה"ה שחם עין טובה רוח נמוכה נפש שפלה והיינו ויתיצב מולך ה' דהיינו מלאך של רחמים היה וביקש להחזירו ממעשיו. (קרן לדוד)

תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו
שאל הישפת אמת! את בנו האמרי אמת! בילדותו מדוע הפסוק מתחיל בלשון רבים מות ישרים ומסיים בלשון יחיד כמוהו. ענה הילד ואמר, מות ישרים הכוונה לאבות הקדושים, ותהי אחריתי כמוהו הכוונה על משה רבנו, כמ"ש בנדרים י, נדר כמוהי הרי הוא כנוי לשבוועה, וכתב הר"ן שבירושלים איתא במוהי זה כנוי למשה, שהגויים קוראים למשה רבנו מוהי, וזה כינוי בלעם שיזכה לאחרית טובה כמשה שהקב"ה קבר אותו. (יגדיל תורה)

זה שלש רגלים
וישת אל המדבר פניו - בתרגום יונתן לעגל שעשו במדבר.
ברש"י רצה לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים. בפיוט של שחרית יום ב' דפסח 'יופך אלה באלה הם מועדי', כלומר שיכופר חטא העגל שאמרו 'אלה אלוהך ישראל' במצות 'אלה הם מועדי' שמקיימים

לא אוכל לעבור את פי' לעשות קטנה או גדולה
ידוע דשם הוי"ו ב"ה בשלמותו הוא מרמז על מדת הרחמים, אבל חצי השם י-ה הוא דין. והשם אלקים הוא בהפך, השם בשלמותו הוא דין וחצי השם דהיינו א-ל הוא מדת רחמים, כמ"ש 'חסד א-ל כל היום'. וזהו שאמר בלעם הרשע לא אוכל לעבור ולעשות קטנה - משם הוי"ו שיהי' רק י-ה שזהו דין, ולא אוכל להגדיל שם א-ל שהוא רחמים ולהגדיל שיהי' מדת אלקים דהיינו דין. (רבי שמשון אוסטרופוליא)

ויחר אף ה' כי הולך הוא
וקשה, הרי אמרו חז"ל בברכות ז, שהקב"ה אמר צדקה עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם ולכן לא יכל בלעם לקלל את ישראל כי הוא ידע לכיון לקלל רק כשהקב"ה כועס, וא"כ איך כעס ה' כעת הרי חז"ל תחול הקללות של בלעם שרצה לומר על בני"ש כלם. אלא י"ל, שידוע מ"ש חז"ל שאם אחד רוכב על החמור בשעת התפילה צריך לירד ממנו וכך להתפלל שמו"ע כי אי אפשר לכיון כשהולך מה שמתפלל, א"כ אנו רואים שהולך אינו יכול לכיון וממילא לא היה יכול לקלל או ופסיר חרה אף ה' בו. (יעב"ץ)

ותרועת מלך בו
כתוב 'ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה'. הנה בלעם רצה לקלל את בני ישראל, וכמ"ש בתוס' (ברכות) שרצה לומר 'כלם' ברגע שה' כועס, אבל הקב"ה הפך לברכה את האותיות האלו מ"כלם" ל"מלך". והענין הוא שהקב"ה ברא את האדם עם מוח ושכל שע"י אלו יכול להתגבר על הרצונות השליליות שבאים ע"י הלב והכבד, וצריך להשליט את המוח השכלי על הרגש השלילי, ובלעם רצה לקללם, שהדברים שבאים מהכבד והלב דהיינו התאוות והרצונות השליליים ישלטו על המוח, ולכן רצה לקללם ב"כלם" ר"ת כיבד ליב מוח, שהכבד יהיה בראש ושליט על הלב ומוח, אבל הקב"ה הפך המילים ל"מלך" ר"ת מוח ליב כיבד, שהמוח ישלוט על הכבד והלב, ואם ילמד תורה יוכל להתגבר על הלב והכבד, וכמ"ש חז"ל בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, ולכן אמרו 'ותלמוד תורה כנגד כלם' אל תקרי כלם' עם שורוק אלא 'כלם' עם פתח, שע"י לימוד התורה ינצח את היצר הרע שרועה להגביר הכבד והלב על המוח. (בשם הצדיק מרוזין)

קח את ראשי העם והקע אותם נגד השמש
רש"י הק' הביא המדרש שהשמש גילה את החוטאים, שהענין נקפל מעליהם והחמה זרחה עליהם. ויש לשאול למה בחטא העגל לא בדם אותם כך, וי"ל ששם היה מיכה שהיה בידו טס שכתוב עליו עלה שור להעלות ארונו של יוסף והשליכו לתוך האש ויצא העגל, והרי מיכה היה משבט דן והם היו מחוץ לענין כי היה בידם ע"ז של מיכה ולכן לא יכלו לבדקם ע"י הענין, משא"כ כאן היה משבט שמעון ולכן נבדקו ע"י הענין. (לוית חן)

אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור וכו'

פירש"י מלא ביתו כסף וזהב מלמד שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים. שאילו המפרשים הרי גם רבי יוסי בן קיסמא אמר לאיש אשר ביקש ממנו לבוא לגור בעירו והציע לו אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות ואמר לו בן קיסמא אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות איני דר אלא במקום תורה ומדוע לא אומרים עליו כמו על בלעם. תירוץ א' עפ"י הגמרא בב"ק לח, שאסור לומר בניהום אבילים כמו הבבליים שאומרים מה אפשר לעשות, וזה נקרא גידוף, שמשמע שאם היו יכולים לעשות נגד מעשי ה' היו עושים וזה נקרא גידוף וגם כאן אמר

בלעם כי ידעתי את אשר תברך מבורך לעולם וא"א לשנות ולבטל את ברכותיו או את קללותיו. ולכן לא יוכל עכשיו לברך את מואב שישאל לא יוכלו לנצחו כי הרי הוא מקולל מאז כשסיחון ביקש ממנו לקלל את מואב שיוכל לנצחו, ולכן אין לו ברירה אלא לקלל את ישראל.

(טללי אורות)

יגד מואב מפני העם כי רב הוא

וקשה, מדוע פחד מואב, הרי כתוב אל תצר את מואב. וי"ל דאיתא בגיטין לה, עמון ומואב טהרו בסיחון שהותר לכבוש את ארצם ע"י סיחון שלקח את ארצם וישראל לקחו מסיחון ולא ממואב, ויש מחלוקת בגמרא אם קרקע נגזלת או לא, רב אמר קרקע נגזלת, ושמאל אמר קרקע אינה נגזלת.

וזה הפירוש: יגד מואב מפני העם כי רב הוא - כי הלכה כרב, שקרקע נגזלת ויכולים ישראל לקחת מסיחון כי זה כבר שייד לסיחון.

(רבי יונתן אייבשיץ ז"ע)

מה אקוב לא קבה א-ל

הנה בלעם אמר לכה ארה לי יעקב ולכה זוועמה ישראל. הזכיר ב' השמות של יעקב. וידוע שמנין שמות האבות והאמהות הם כ"ו כמנין שם הוי"ה ב"ה, שרומז על מדת רחמים, ואם נצרף ג"כ שם ישראל, יהיה מנינו ל"א. וזה מרמז על חסד א-ל כל היום, וע"ז אמר מה אקוב לא קבה א-ל, כי מגין עליהם חסד א-ל כל היום. ואם יעקב לחוד בלי תוספת ישראל - אז המנין כנגד הוי"ו שזה מדת הרחמים.

(נחלת יעקב)

וישלח מלאכים וכו' אשר על הנהר

צריך להבין מדוע אמר אשר על הנהר. וי"ל דבאמת בלעם היה מכשף וקוסם יותר מבלעם אבל מאחר שידע כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל לכן חיפש כח אחר ולא כשוף כי כשוף מתבטל במים לכן פנה אל בלעם שהוא יושב על הנהר ומשם מצליח לקלל ע"י כח אחר ולכן קרא לו לבא אליו לקלל את ישראל.

(לקוטי כרם שלמה)

מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלוש רגלים

ברש"י הק' מואב, רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החונגת ג' רגלים בשנה וקשה למה דוקא הזכיר זה המצוה. וי"ל דאיתא במדרש אמר הקב"ה לבלעם אם תעקור את ישראל מי יקים את התורה אמר בלעם אני אקים. אך תירוצו זה טוב לשאר מצוות אבל למצוה של ליראות את פני ה' שלוש רגלים בשנה זה לא יוכל לקיים שהיה חגור וגם סומא באותו מעינו שפוטורים מהמצוה של עלי לרגל ולכן אמר לו אתה מבקש לעקור אומה שמקיימים מצוה כזו שאתה לא יכול לקיים.

(הגר"א מוילנא)

אפס קצוה תראה

וצריך להבין אמאי לקחו אל מקום שיראה רק אפס קצוה. וי"ל כי שנשבע הקב"ה שאף בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכולתם. וא"כ כל ניסיון לקלל או לעשות להם רע לא יצליח לכן לקחו אל מקום שיראה משם רק קצה העם וא"כ יכול לחול עליהם הקללה כשיאמר כלם כי ישארו עוד חלק מהם אשר לא יקלל.

(ברוך לעם)

לא הביט ביעקב וכו' ה' אלוהיו עמו ותרועת מלך בו
הנה הקשה בזה"ק איך השתחוה יעקב לעשו ו' פעמים וענה שם כי השכינה הלכה לפני יעקב וא"כ הוא השתחוה לשכינה ולא לעשו. עוד הקשו על יעקב שלקח ב' אחיות ותרצו כיון שעיקר הבית היה רחל ורק לבן רימה אותו ולא רצה לגרש אח"כ את לאה כיון שאין נושאים גרושתו של מלך וא"כ היא תשאר גלמודה כל ימיה והנה שאמר הכתוב לא ראה עמל בישראל כיון שה' אלוהיו עמו ואילו ישתחוה יעקב ועל מה שהיה נשוי לב' אחיות ויש לו דין מלך והנה ותרועת מלך בו.

(מקח טוב)

וירא את הקניז וכו' איתן מושבך ושים בסלע קנך
יש להבין, למה נקט לשון סלע. והנה איתא במפרשים שלכן נקרא יתרו - קניז, שנקנה לו חלק בארץ ישראל. וקשה, הרי הקב"ה הבטיח לאברהם כי ילך ולירש אתו את הארץ, ויתרו לא היה מזרעו של אברהם. ותרצו שהרמב"ם פוסק שהמקנה לחבירו קרקע - לא הקנה לו אלא השדה אבל לא ההרים והסלעים. וא"כ החלק

שיתרו קיבל זה ההרים וסלעים. וא"כ זה נתנו ליתרו וזה לא היה בכלל השבועה שנשבע ה' לאברהם ליתן לו את הארץ הזאת, והנה וירא את הקניז - זה יתרו ע"ש שקנה לו קרקע בא"י. ואם תקשה הרי זה חלקו של אברהם שנקרא איתן כמבואר במס' ב"ב, וא"כ איך ניתן זאת ליתרו לכן ממשך הפסוק ושים בסלע קנך שנתנו לו ההרים וסלעים וזה לא ניתן לאברהם.

(תפארת צבי)

לא הביט און ביעקב

בתרגום: 'אסתכלית' ראיתי ובדקתי, לית פלח גילולין בדבית יעקב' אין שום זכר לעבודה זרה בבית יעקב, יש להתבונן היכן בדק והיכן ראה שאין ע"ז אצל יעקב, ויש לפרש דהנה איתא בתרגום יונתן שבלעם הוא לבן

מצוה הבא לידיך אל תחמיצנה

לבעל הב"ח היה תלמיד אחד, עשיר ובעל צדקה, שהגאון היה מלמדו הלכות צדקה יום יום, כי חשש האיש פן לא יקלע אל המטרה בצדקותיו אשר יעשה. גם מעשה הצדקה תורה היא שצריכה למוד, היה אומר תמיד, שלא נכלם ולא נכשל במעשיו, הן בכמות והן באיכות, וכל מעשי הצדקה של העשיר, הנגלים והנסתרים, היו כולם על פי עצת הרב הגאון בעל הב"ח **פעם אחת** בא אל הרב הגאון מוזהב אחד וספר לו כדברים האלה לאמר: "הנה זה עשרות בשנים אני חוכר את בית היין מאדוני הכפר, ועתה בא יהודי להסיג את גבולי. יום יום הוא דופק על פתחי הפריץ משדלהו בדברים ומבטיח לי הוספת גדולה, ובלבד שיחכיר לו את בית היין, מורי ורבי! הנה האיש הלז יורד לחיי בני ביתי, רחם נא עלי והצילני מן הצרה הזאת".

אמר אליו הרב: "לך אל הגביר, פלוני בן פלוני, ותבקש ממנו גמילות חסד בגופו, שילך אל הפריץ וידבר עליו טובות באזניו, באשר אדוני המקום ישאו פנים אליו".

יצא המוזהב מאת פני הרב ובא אל הגביר, ודיבר אליו את כל הדברים אשר דבר באזני הרב: גם הפיל לפניו את תחינתו שימליץ עליו בפני הפריץ כעצת הרב.

העשיר שמע את כל דברי היהודי, והבטיח לו לדבר עם אדוני המקום בדבר בית היין, אך המוזהב לא הסתפק בהבטחת הגביר, והפציר בו מאד שילך מיד וימחר לדבר עם הפריץ, שלא יקדמו הערץ במזימותיו. התנצל העשיר ואמר לו: "עליך לחכות עוד ימים מספר, עד אשר אסדר את עניני מסחרי ליריד הגדול אשר בלייפציץ, כי זמנו עובר, ואם לא אסדר את הכל בימים הקרובים אפסיד את רוב הונ".

כאשר שמע המוזהב את דברי העשיר התחיל לבכות ואמר: "אם כן הדבר, אנה אני בא? הלא הערץ אשר בא להשיג את גבולי חרוץ הוא, ויבוא בתחבולותיו אל הפריץ ויקח את גבולי פרנסתי".

התחיל העשיר לפייסו בדברים ולחזקו בדברי אמונה ובטחון ואמר לו: "הלא יהודי אתה, ועליך להאמין בדברי חכמינו ז"ל שאמרו: מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה לראש השנה, ואין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אפילו כמלוא נימא, ואם מאמין אתה בדברי חכמינו, הרי תדע שלא יועילו לו לערץ

הארמי, ומצאנו ב' יוצא שלבן חיפש את התרפים באהל יעקב ובאוהל האמהות ולא מצא, על כן אמר עכשיו: 'אסתכלית' ולא מצא ע"ז".

ורמז לזה יש בפסוק ל"א הביט און ביעקב ר"ת "באהל" שחיפש עוון ע"ז ולא מצא.

(ספה"ק)

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל

יש לדקדק דפסם אחת מכנה אותם בשם "יעקב" ופסם אחת מכנה אותם בשם "ישראל", וכן "בית המקדש" פעם מכונה בשם "אוהל" ופעם בשם "משכן" ולמה מרמז דבר זה, ויובן על פי המפרשים, בזמן שישאל עושין רצונו של מקום מכונים הם בשם "ישראל" וכשאין עושין רצונו של מקום מכונים הם בשם "יעקב", ואיתא במדרש בזמן שבית המקדש קיים נקרא "אוהל" וכשאין בית המקדש קיים נקרא בשם "משכן" על שם שנתמשכן בעוונותיהם של ישראל, עוד יש

במדרש כשהיה קיים בית המקדש היו הדור רשעים, וכשהרבה נעשו צדיקים, וכן יתפרש הפסוק הזה, "מה טובו אוהליך" כשבית המקדש היה נקרא "אוהל" או "יעקב" היו ישראל בבחינת יעקב אין עושין רצונו של מקום, אבל "משכנותיך" כשהרב בית המקדש נקרא משכן "ישראל" אז היו בדרגה גבוהה יותר דעושין רצונו של מקום.

(ר"ר העשל מקרא)

ויגד מואב מפני העם כי רב הוא

ולפני זה בפסוק כתוב את כל אשר עשה ישראל לאמורי, הנה ידוע המחלוקת במורה בקנס, שמואל מחייב, ורב פטר. וביעטרת צבי ובעוד ספרים פירשו שאם אחד מודה על עוונותיו ומתחרט לפי רב יהיה פטור כי מודה בקנס פטור, ובוה פירשו בסליחות

א מעשה

התחבולות הכי חרוצות, על כן לא תירא בפני בעל דינך הקשה, ואני, בבואי מן היריד, לא אסור אל ביתי עד אשר אבוא אל הפריץ, וברצון העליון וחסדו הגדול אהיה שליח לטובתך". אחר הדברים האלה, קיים בו העשיר את הכתוב: תנו שכר לאובד ויין למרי נפש, וישתו שניהם לחיים ולהצלחה, וישלחוהו לביתו לשלום.

יצא המוזהב מבית העשיר ובא אל אשתו, וסיפר לה את כל הדברים אשר דבר עם העשיר, ולבו מלא תקוה לימים יבואו, אך אשתו לא מצאה נחומים בדברי הגביר, אשר דבר על לב בעלה, ותברך ותדבר אליו דברים בוטים כמדקרות חרב. לבה היה מלא יאוש ופחד, והיא ראתה בעיני רוחה את מסיג גבולם, כשהוא הולך אל הפריץ ומנשל אותם מעל פרנסתם.

בעלה ישב ולא יכל להשיב לה דבר, וכשהתחיל לפייסה, לדבר על לבה ולחזקה בדברי אמונה ובטחון, פרצה בבכיה וביללה והאשימה אותו שהוא, רק הוא, אשם בכל האסון אשר יקרה. לו היה בא אל העשיר איש אחר, לא היה מסתפק במשלים ובדברי כבושין לבד; לא היה נפטר ממנו עד אשר ילך אל הפריץ ויסדר את הכל בכי טוב.

ככה עברו על המוזהב ימי ריב ורוגז, ובביתו אין שלום ושלחה, אך סוף סוף חלפו ימי היריד אשר בלייפציץ, והעשיר קיים את דבריו: עוד לא דרכו רגליו על מפתן ביתו, סר אל בית הפריץ ודבר אתו ע"ד המוזהב וחכירתו, ודבריו מצאו מסלות בלבבו. כאשר יצא העשיר מבית הפריץ שלח לקרוא את המוזהב, וחדש את החוזה לעשר שנים.

לימים נפטר העשיר והלך לעולמו; בני העיר קראקא הספידוהו כהלכה והביאוהו למנוחת עולמים, כאשר נאה לגביר בעמו.

פעם אחת בא בחלום לילה אל רבו בעל הב"ח ואמר לו: "באתי אליך מורי ורבי לספר לך איך קבלו את פני בפמליא של מעלה אחרי מותי. בבואי שמה בפעם הראשונה, מצאתי כמה נשמות מרחפות ומחכות ליום הדין, וביניהן שתי נשמות, שהכרתי אותן בהיות עוד בעולם התחתון. הנשמות הללו היו נשמות שני קצבים, שהאכילו נבלות וטרפות לקהל ה' אשר בקראקא, ימים רבים. אחד מהם בא אליך, מורי ורבי, עוד בימי חייו והתודה על עונו, ובקש ממך תקון ודרך

"וסלחת לעוני כי רב הוא" מבקשים מהקב"ה שיסלח לעוונותיו כי רב הוא כי הלכה כרב שמודה בקנס פטור, ויש להוסיף ש"לאמורי" פירשו בספה"ק זהו ענין אמירה ותפילה ואולי גם ענין של להתוודות ויודיו בפה וזמה פחד בלב שבני ישראל אף על פי שחטאו ישובו בתשובה ואז לא יוכל להתגבר עליהם והנה יגד מואב וכו' כי רב הוא כי הלכה כרב מודה בקנס פטור.

אל מוציאם ממצרים כתועפות ראו לו

פירש רש"י ז"ל אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים, לא יצא מעצמו, אלא ה' הוציאם, כתועפות ראו לו, לשון ועוף יעופף המעופף ברום וגובה ותוקף רב, עכ"ל.

ונראה לפרש לפי מה דאיתא בתרגום יונתן על הפסוק ואשא אתכם על כנפי נשרים, שהקב"ה הוציא את בני ישראל על עננים והביאם אל מקום המקדש ועשו שם קרבן פסח, ואח"כ החזירם בלילה למצרים, וזה שאמר

בלעם בלבד, אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים, שאיך יודע רק מיציאה אחת ביום ט"ז בניסן, אבל האמת הוא שזה הוציאם ממצרים גם ביום י"ד בניסן שאז לקח אותם על עננים לבית המקדש, וזה שכתב רש"י המעופף ביום ותוקף רב, כוונתו שבני ישראל התעופפו על העננים למקום המקדש.

בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה זכור, יש לדקדק מדוע בכל פעם אמר בזה, וי"ל שאינך בספרי והובא ברש"י מה בין נבואת משה לשאר נביאים, שכולם נתנבאו בכה, כה אמר ה', ומשה רבינו נתנבא בלשון זה, זה הדבר אשר צוה ה', ולכן בלעם רצה להתדמות למשה רבינו במדרגתו שיכול גם הוא

אויף שבת

תשובה". כן, אמר הרב, "אמת נכון הדבר, אחד מהם חזר בתשובה שלמה, והשני לא התחרט ומת מות רשע". אך פתאם שמעתי קול מכריז – המשיך העשיר את ספרו – "והקול נשמע בכל העולמות לאמר: פלוני בן פלוני יבוא לפני ב"ד של מעלה! והנה נכנס האיש והוא הקצב הרשע, וכלבים עזי נפש אצים רצים לפניו ומאחוריו במהומה של נביחה והם טוענים, שהאיש הזה הסיג את גבולם, וגזל מהם את הנבלות והטרפות, שהן מנת חלקם מימות עולם, ומכר אותן לבני אדם. ופתאם השלך הס, ובת קול יוצאת ומכריזה בחרדה: "טפה סרוחה! איך לא פחדת מפני יום הדין? איך העזת פניך להאכיל את בני נבלות וטרפות?" אך הקצב היה נבוך ולא ענה מאומה, ותוך כדי דבור אחזו בו והשליכוהו לתוך עמקי שאול, והוא נאבד מתוך הקהל ואיננו.

אח"כ הכריזו עוד הפעם: "פלוני בן פלוני יבוא לפני בית דין של מעלה!" נכנס חברו בפחד ורעדה ועמד לפני בית הדין, והנה נשמע קול שואל בכעס ורוגז: "טפה סרוחה! איך לא פחדת מלהאכיל נבלות וטרפות לבני?" עוד לא גמרו את השאלה, והנה נשמע קול דממה דקה; בא מלאך מליץ אחד ובידו פסקידן מביט דינו של הב"ח, ועדים מעידים שקיים זה מה שכתוב בזה. מיד פרשו את המגילה ויקראו בה כדברים האלה: "פלוני בן פלוני שהאכיל נבלות וטרפות לעם ה' חטא בכפלים, למקום ולבריות. במה שנוגע לבריות, הרי גזל את הרבים, כי לקח מחיר של בשר כשר בעד בשר טרפה, ואין לו תקנה אחרת רק להקדיש את כל נכסיו לצרכי הרבים; ומה שנוגע למקום, עליו להסתפק בלחם צר ובמים לחץ ושב ורפא לו". והעדים מעידים שמאותו היום ואילך הקדיש הקצב את כל נכסיו לצרכי הרבים, והוא נשאר בעירום ובחוסר כל, ובלה את ימיו בצומות ובתחנונים לפני אלקים. אחר הדברים האלה, לקחו את האיש, והובילוהו להיכל בעלי התשובה, ומיד נקראתי אני לבוא אל המלך.

כאשר שמעתי את שמי יוצא מפורש מפי הכרוז, התחילו ארכובותי דא לדא נשן. אולם חסדי ה' היו עלי ויצאתי זכאי בדין, ותיקף באו מלאכי שלום והולכיני בקול רינה ושירה להיכלי אשר בגן עדן, שערי גן עדן נפתחו לפני באורה ושמחה, וריח ניחוח עלה באפי שאין לשער אותו; טעם כזה לא טעמתי

להתנבאות בלשון "זה" לכן אמר בנה לי בזה, והכן לי בזה, אבל אמר לו הקב"ה שוב אל בלק, וי"ל "כזה", תדבר, ולא בלשון זה, ולכן אמר אח"כ ואנכי אקרה יכה ולא בלשון זה.

(מזן מהר"י זצוק"ל)

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל במס' סנהדרין קה איתא: מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו לקלל וקשה מה נראה מפסוק זה שרצה לקלל? ויש לתרץ דאמרו חז"ל פסחים פח שאברהם קרא לביהמ"ק "הר" ויצחק קרא "שדה" ויעקב קרא "בית" ובאיכה ה' על הר ציון ששם מרומז על חרבן ביהמ"ק וכן שדה תחרש (מכ"ה ג') ג"כ רמז על חרבן ביהמ"ק אבל לעתיד יבנה בזכות יעקב ולא יחרב עוד, וא"כ יקשה מדוע לא נבנה מיד בזכות יעקב ולא ייחרב, אלא אמרו חז"ל 'מזמור' לאספ באו גוים, ומדוע לשון מזמור כי שפך חמתו על עצים ואבנים

ואם היה נבנה מיד בזכות יעקב לא שייך שיחרב א"כ יהיה ח"ו שופך חמתו על ישראל ולא היה נשאר שריד ומשכן נקרא מלשון משכן שלקחו אותו למשכון במקום ישראל וזה הוא מ"ש אמרו חז"ל מברכותיו של בלעם ניכר שרצה לקלל ואמר 'מה טובו', אילו היה 'אוהליך' – ביהמ"ק "יעקב" שלא יחרב כלל ואז יהיה משכנותיך ישראל שבני"ש עצמם יהיו המשכון ח"ו שישפוך עליהם חמתו, השם ישמרנו.

(בעש"ט עה"ת)

לא איש א-ל יוכיב וכן אדם ויתנחם ההוא אמו ולא יעשה ודיבר ולא יקימו

עפ"י מה שכתב הקדושת לוי ז"ע על הפיוט שאומרים בימים נוראים "ויכון בחסד כסאך ותשב

כל ימי היותי על הארץ, ויהי כאשר דרכו כפות רגלי על סף שערי גן העדן, והנה ראיתי מלאך אחד פוסע פסיעות קטנות לקראתי, גונח ומתאנח והוא נגש אלי ונצב לשטן לי בדרך, ואשאלהו לאמר: "מי אתה? ומה עשיתי לך שאתה בא לסגור את דרכי בפני?"

ויען ויאמר: "אני הוא המלאך, שנברא מגמילות חסד, שעשית עם המוזג בשעה שהלכת אל הפריץ לדבר עליו טובות". כאשר שמעתי את הדברים האלה יוצאים מפי המלאך ובהלתי מאד ואמרתי: "וכי אפשר הדבר שמלאך של גמילות חסדים יתיצב לשטן לי בדרכי? הלא אנכי מהרתי אל הפריץ תיכף בבואי מן היריד, והצלתי משפחה שלמה מישראל".

אולם המלאך ענה ואמר: "אמת הדבר שעשית טובה ליהודי ההוא, אך אינך יודע כמה דמועות נשפכו על ידך טרם בוא הישועה, וכמה מריבות וקטטות היו בין האיש והאשה עד אשר נסעת אל הפריץ, ודע לך שכל המעשים האלה בספר נכתבים, והם דורשים מאת ה"בית דין" צדק ומשפט, לדון אותך כפי החוק". אז אמרתי לו: הלא לא עשיתי זאת מרוע לב, אלא כדי להציל את כספי, ולולא נסעתי ליריד הזה הייתי מפסיד את רוב הוני".

אך טענותי לא הועילו, ועוד הפעם החזירני לבית דין של מעלה. ואחרי דין ודברים הוציא בית הדין פסק חדש, שעלי לשבת בשערי גן עדן ולא להכנס פנימה. כמספר הימים אשר המתין המוזג, עד שובי מן היריד אשר בלייפציג. עוד לא כלו לקרוא את הפסק, ושני מלאכים קלים אחזו בי, והביאוני לשערי גן עדן, כמה ימים ישבתי שם לא אדע, אך לי היה דומה כאלו יושב אני ימים ושנים, וגדול היה צערי בימים ההם שאין לתארו במלים, כלות הנפש ממש היתה לי בכל רגע ורגע אל מקום מנוחתי, שראיתי מרחוק ואילו לא באתי..."

ביום השני ספר הרב הגאון את החלום בפני קהל ועדה ואמר: "שמעו וראו! עד כמה צריכים בני אדם להיות נזהרים בכל מצווה, שלא להחמיץ אותה. ועל אחת כמה וכמה במצוות שבין אדם לחברו, כגון צדקה וגמילות חסדים שחיי בני אדם תלוין בהן, צריכים להיות תמיד מן הזריזין המקדימין למצוה".

(מספר נפש ישעיה)

עליו באמת, כי אם ה' מנהיג עולמו בחסד אז יש לזה קיום באמת, אבל אם ח"ו יהיה הנהיגה לא של חסד אז לא תשב עליו באמת כי יבא הצדיק ויבטל את הגזירה ויהפוך אותה לטובה, וידוע ששם א-ל הוא חסד, כמו שכתוב 'חסד א-ל כל היום' וזה אמר בלעם איך אוכל לקלל אותה לא איש א-ל יוכיב שאם הקב"ה מתנהג בבחינת א-ל – חסד, אז לא יוכיב דבריו אבל וכן אדם אם יגור עליו לא טוב אז ויתנחם הוא יתחרט כי הצדיק לא יתן לבצעו, 'ההוא אמו' – אמירה רכה, ולא יעשה 'בתמיה'!?, אבל ודיבר: אם ח"ו 'דיבור קשה' – ולא 'קימונה' – בניהווא, הוא לא יקיים דברו כי הצדיק יבטלו וא"כ איך יכול לקלל את בני"ש (ויגד יעקב)

הק' ר' אברהם הלוי היה משמש את האר"י הק' ופעם אחת בשבת פרשת בלק נכנס לחדרו של האר"י ז"ל והיה ישן שינת הצהרים והיה שפתותיו נעות בתוך

השינה והתעורר האר"י ז"ל ושאלו מה אתה מחפש כאן ענה לו שראה שפתותיו נעות ומדברות ורצה לשמוע מה דיבר הרב בשנתו, ענה לו האר"י ז"ל תמיד כשאני יושן נשמתי עולה למעלה ובאים לקראתי מלאכים ומוליכין אותי אל השר הגדול מט"ט והוא שואל אותי לאיזה ישיבה אני רוצה ללכת למעלה ושם מוסרים לי סודות התורה שלא נשמעו אפילו בימי התנאים הק' ובקש השמש שיאמר לו מה אמרו כעת בשמים ואז ענה לו האר"י ז"ל אילו הייתי דורש שמונים שנה רצופים בלי גיומא לא יכולתי לסיים מה שלמדתי שם הפעם בפרשת בלעם והאתון.

(ס' עמק המלך)

בלק בן צפור

איתא בזוה"ק שבלק הי מכשף גדול ועשה כשפיו ע"י ציפור ולכן כתיב בלק בן ציפור כאילו הציפור היה אביו ו-בן' מלשון בנה כי היה מכניסה בכלוב ומקטיר לפניה קטורת והיתה מודיעה לו הרבה דברים, והוא 'בן צפור' שכל הבינה שלו למד מהצפור, ובספר צוף דבש כתב שמי שבוילע הלב של הציפור מקבל עליו השראה ומספרת עתידות לאדם.

(אור החיים הק')

בלעם

כתב רבי יהודה החסיד בס' הגימטריאות למה זכה בלעם לנבואה לפי שהיה יעקב עמו עשרים שנה ולמד מנהגו וראה קדושתו, וזה לפי הדעה שבלעם הוא לבן הארמי כמו שכתב התרגום יונתן בפסוק ה' בתחילת הפרשה.

הובא בספר 'שמו' משפט' תניא אות קב מאת רבי עקיבא יוסף שלוינער ז"ל וז"ל אמרו רבותינו ז"ל חמורו של בלעם יהיה חמורו של משיח לעתיד לבא ההולך במשעול הכרמים.

בספר 'אזור אלי' מבעל 'שבט מוסר' בשם האר"י ז"ל שאותו של בלעם מתה ע"י עריפה ועוד כתב שעל כן צויה ה' לפדות דוקא בכור חמור ואם לא רצה לפדותו צריך לעורפו כיון שנעשה נס גדול שדיברה האתון לכן צויה ה' לפדותו זכר לנס שנעשה באתו של בלעם, ומתה ע"י עריפה ויזכרו הנס.

(אזור אלי)

אמר הכותב: צריך הסבר לזה כי החמור של בלעם היתה נקבה – אתון, ופדיון חמור הוא רק בזכר וכן חמורו של משיח יהי זכר ולא נקבה.

(הגיון ליבי)

ובפרקי דר"א איתא (פרק לא) החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק הוא החמור שהרכיב משה את אשתו ובניו בדרכו למצרים והוא החמור שעתידי משיח בן דוד להתגלות עליו כמ"ש (זכריה ט ט) עני ורוכב על החמור.

והא"ר הגיע חמורו של אברהם אל משה? הובא במדרש תלפיות שאברהם מסרו ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב נתנו ללוי כדי לחזור על הגרונות לישא המעשר ולוי מסרו לקחת וקחת לעמרם ועמרם למשה וכשברך משה מפרעה רכב על לא החמור ובא למדין וכשאמר ה' למשה לך למצרים פחד לבא עם חמור זה כי יאמרו האצטגנינים לפרעה שמי שיהיה לו זה החמור הוא יהי' מושיע את ישראל ואז יקח אותו פרעה מידו ואמר לו ה' לך שוב מצרימה כי מתו כל האנשים שמבקשים את נפשך כלומר את רצונך – החמור שאתה רוכב עליו והיו עכשיו החמור? כשעלה משה להר נבו למות של עלה אל ההר עם החמור ונשאר שם החמור על ההר ורועה שם עד שיבוא משיח.

(מדרש תלפיות ענף חמור)

קום לך אתם

במס' מכות י' אמר רב הונא בדרך שאדם רוצה ללכת מוליכין אותו דכתיב לא תלך עמהם ואח"כ כתוב קום לך אתם. לא נאמר שמוליך אותו הקב"ה אלא מוליכין אותו בלשון רבים ומי הם המוליכין אותו? הנה ידוע משי"כ בכמה מקומות שכל מחשבה דיבור ומעשה שנאדם הוא בורא לו מלאך לפי ענינו אם לטוב – מלאך טוב, ואם לרע – מלאך רע, והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וא"כ לפי"ז אותם המלאכים שנבראו מאותו רצון ומחשבה אשר באדם הם המוליכים אותו אף כאן שלח הקב"ה אליו המלאכים שנבראו מרצונו שהם ידריכו אותו ובלעם היה מהאומות העולם שאצלם נחשב מחשבה למעשה ונבראו מהם מלאכים והם הוליכו אותו.

(מהרש"א מכות)

"רמז" זיל מים מדליו

במס' נדרים פא הוהרזו בבני עניים שמהם תצא תורה שנאמר זיל מים מדליו, תורה נקרא מים כמ"ש בישעי נה הוי כל צמא לכו למים ופירושו "זיל מים" שהיא התורה "מדליו" מן הדלים שיהיה רצונו של האנשים הדלים "במים רבים" דהיינו תלמידי חכמים.

(מהרש"א נדרים פא)

"בלעם"

בל"ע"ם במילוי היינו בית, למד, עין, מם, בגמטריא "צרות" כי כל מטרתו היה לעשות צרות לבני.

(בן יהוידע)

ויגר מואב מפני העם כי רב הוא

וקשה היה צ"ל כי רבים הם ונראה ליישב דהנה כל צדיק בישראל נחשב בעצמו לעם רב כדאיתא במס' סנהדרין מד, ויכו מהם אנשי העי כשלושים וששה איש זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד ל"ו איש וכן מצינו ששקול משה כנגד כל ישראל וז"ש ויגר מואב מפני העם שהיה ירא מרוב צדקתם כי רב הוא פירוש שכל נחשב לעם רב ע"י צדקתם.

(מהר"א אסאד)

ויקץ מואב מפני בני ישראל

איתא במדרש דאומות העולם טוענים כיון דכתיב אחרי רבים להטות וישראל המה מעט מכל העמים א"כ ח"ו צריכין בני"י להיות בטלים ברוב הגוים, אמנם אם בני ישראל נפרים בפנים שלהם שיש להם צלם אלוהים אז אין חשש לביטול כי דבר הנכיר לעין לא שייך ביטול וזהו ויגר מואב מפני העם מהפנים של העם היה ירא, "כי רב הוא" פירוש שאף שהם מועט חשובים פרב ואינם מתבטלים, או פירושו כי רב הוא קאי על מואב ואף על פי שמואב הם רוב ורבים יותר מישראל מ"מ מואב יראים מהפנים הקדושים של בני"י שניכר בהם צדקתם כמ"ש הכרת פניו ענתה בו.

(ויגר יעקב)

הן עם כלביא יקום

פירש"י לחטוף את המצוות יש להבין על לשון לחטוף דוודאי לא מיירי באנשים שמאחרים לבוא לבית הכנסת וחוטפים טלית ותפילין להתפלל במהירות וחוטפים התיבות אלא נראה כמ"ש היערות דבש על הפיוט "צאנך מיד גוזזים" שבכל מצוה שעושים עומד הבע"ד לחטוף אותה לצד הסט"א וע"כ צריך התחכמות שלא יפלו המצוות לסט"א והעצה לזה לקיים המצוות כתיקונם קר"ש וברכות ולימוד תורה לשמה בלי פניות ובוזה יחטוף הוא המצוות מהסט"א ויהי כולו קודש לה.

(תורת מהר"ן)

ויפתח ה' את פי האתון

נעשה לו הנס הזה לרמוז לו שרוצה לקלל באמרי פיו והתנאה בכח זה ללמד מהחמור שגם יוכל לפתוח פיו לצורך שעה ולהראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם להודיע שהקב"ה פותח פי נאלמים וכל שכן שיכול אלם ברצונו את פי המדברים וכן ישום בפיהם לדבר דברים כרצונו כי הכל בידו ואפילו נגד רצון האדם ידבר מה שברצונו ה'.

(החפץ חיים)

תמות נפשי מות ישרים וכו'

בלעם רצה למות ולהגיע לעוה"ב כישראל אבל לחיות כישראל ידע שלא יצליח כי א"א למות כצדיק אחר שחיים ע' שנה כרשע ושמעתי מכמה רשעים שאמרו שאילו ידעו בברור שאם יעשו תשובה ימותו מיד היו כבר חוזרים בתשובה אבל לחיות אחר חשורו בתשובה ולהנמנע מכל תאוותיהם זה אינם יכולים.

(אור החיים הק')

אל מקום אחר אשר תראנו משם

יש להבין מדוע חפץ בלק כל כך שבלעם יראה את בני קודם שיקללם, ונראה לומר כיון שבלעם טען שהוא יכול לכוון הרגע שהקב"ה כועס ואז יאמר "כלם" ואם לא יראה אז את בני"י אין כל הוכחה על מי הוא מתכוון אבל אם אומר זה בפני בני"י אינו צריך להזכיר את שמם על מי שהוא מתכוון כמבואר בשו"ע או"ח סימן ק"ט בבאר היטב המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר את שמו אם הוא בפניו ומוכן שכן הוא גם בהיפך הברכה, שיראה את מי שרוצה לקלל.

(מרגלית הים בשם תורת חיים)

וירא פנחס... ויקח רומח בידו

וברש"י הק' אמר פנחס למשה כך מקובלני ממך קנאים פוגעים בו אמר לו משה קריינא דאיגרתא איהו להוי פרונוקא (=מי שקורא האגרת הוא יהי השליח) ידוע בשם הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק ז"ע שמה שנאמר פוגעים בו הוא לשון תפילה כמ"ש בברכות כו אין פגיעה אלא תפילה ולכן משה רבינו לא נתעלמה ממנו ההלכה שקנאים פוגעים בו אלא סבר שהכוונה שצריך להתפלל עליו שיחזור בתשובה אבל פנחס פירש פוגעים בו ממש כפשוטו ולכן ויקח רומח בידו ולכן ענה לו משה רבינו קריינא דאיגרתא וכו' שהדבר תלוי אין קוראים את האגרת אני מפרש מלשון תפילה וכן אני עושה אבל אתה שהגך מפרש מלשון פגיעה ממש אז עליך לקיים כשיטתך.

(הגרי"ש אונגר זצ"ל בשם ערוגת הבושם זי"ע)

וירא בלק בן ציפור

בבעל הטורים הביא שבלק פחד מאוד כי ראה שעמדה החמה במלחמת סיחון ולא זוהי ממקומה יום וחצי עד אשר נגמרה המלחמה ובכדי שלא לחלל את השבת. וצריך להבין מדוע פחד מזה, אלא יש לומר דכל גדולתו של בלעם היה שידע הרגע שהקב"ה כועס ואמר "חז"ל שרגע זה הוא כשהקב"ה מוציא חמה ממקומה ומתחילה לזרוח והאומות העולם משתחוים לה

מעשה בחולדה ובור

ותלחץ את רגל בלעם

במדרש איתא שזה הוא הגל אבנים שלבן הארמי עשה לעדות שלא יעשה רעה ליעקב, ועכשיו שבא לעבור על הבטחה שהבטיח ורצה לקללם, נענש ע"י העד בעצמו, כמ"ש יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו וכפי שידוע המעשה שאחד הלך במדבר ומצא ילדה בבור עמוק והציל אותה משם והבטיחו זה לזה שבבוא העת הנכון ישאו זה את זה ולא היה שם עדות אנשים להבטחה הזאת כי אם בור שמשם העלה אותה וכן חולדה שעברה שם ולכן אמרו שהחולדה והבור יהיו העדים שהבטיח שלהם. הבחור שכח את הבטחתו ונשא אשה אחרת ונולדו לו שני בנים ואחד נפל בבור ומת ואחד נשכחו החולדה ומת ושאלה אשתו אותו מה זה מיתות משונות שפגע בשני בנינו ואז נזכר מההבטחה שהבטיח ומהעדים שהיו שם, וגרש את אשתו ונשא את הראשונה, ולמדנו מזה שהעדים עצמם מענישים את העובר על הבטחתו. לכן כתב רש"י כאן גדר של אבנים, וכונתו לגל של אבנים שעשה לבן לעד שלא יעשה רעה לבני ישראל וכאן שבא לעבור על הבטחתו ולקללם בא גל האבנים ולחץ את רגלו.

וכתב הרא"ש שהעד השני היה חרב שתקעו בגל אבנים, ולכן קיבל בלעם ענשו כמ"ש וזאת בלעם בן בעור הרגו בחרב.

'ותלחץ' כאן מרומז שני העדים שנקמו בבלעם: 'תל' הוא הגדר ו'חץ' החרב שהיה תקוע בגדר.

(מלוקט מחזקוני וספר הערוך)

הוא הזמן שה' כועס, ואז רצה בלעם לקלל, אבל כעת שכראה שיכול משה לעצור החמה, א"כ לא יהיה הזמן הזה כי לא תשקע החמה, וממילא לא תזרח.

ויגר מואב מפני העם כי רב הוא

וקשה למה לא כתיב לשון רבים 'כי רבים הם', אלא חז"ל אמרו בזמן שישראל בחבורה ובאהבה יחד אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, וכשהם באחדות הכתוב קורא להם בלשון יחיד, כדכתיב (שמות יט, ב) ויחן שם ישראל כנגד ההר ופירש רש"י כאיש אחד בלב אחד, ומוזה פחדו המואבים "ויגר מואב מפני העם כי רב הוא" כי הם באחדות ממילא אף אחד לא יוכל לעמוד מולם.

(ישמח משה)

לא תלך עמהם וכו'

וברש"י הק' אמר לו ה' לא תאור את העם אמר לו בלעם א"כ אברכם... משל אומרים לצרעה לא מדובשך ולא

מזלא טבא וגדיא יאה

מעומקא דליבא

שלוחות בזה למחנך החשוב

הרב מרדכי יאקאב שליט"א

לרגל השמחה במעונו בלידת הבן

יהא רעוא שיזכה לרוות רב נחת דקדושה

מכל יוצאי חלציו לאורך ימים ושנים טובות,

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר

ה'תש"פ א"ת ה'תש"פ ה'תש"פ

מעוקצק, ע"כ

והדברים תמוזים הנשמע כזאת שאדם הרוצה לקלל ולא מצליח האם מנסה לברך במקום הקללה? ועוד אין המשל דומה לנמשל כי את הדבש בלי העוקץ כולם רוצים אבל כאן הברכה בלי הקללה אין הקב"ה מסכים לו.

ויש לתרץ דהנה אמרו חז"ל מפני מה היתה רבקה עקרה כדי שלא יאמרו הרשעים שמברכת לבן שאמר לרבקה אחותינו את היי לאלפי רבבה נתברכה רבקה ולכן מנע ה' ממנה פרי בטן כמה שנים. וא"כ ראינו שלא די שברכת רשעים אינו פועלת אלא גם מוזיקה לנתברך וזהו ע"ז תזיק ברכתו כמו אצל לבן ובפרט שהתרגום ונותן אומר שבלעם הוא לבן הארמי, אז כבר יש לו תקדים לתוצאות ברכתו וברכה כזאת הוא כמו עוקץ עם הדבש ודומה המשל לנמשל.

ובעני זה פירשו הפסוק ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה, ומה הקשר בין שני הברכות? ולפי מה שאמרנו נראה שאפילו שכל העמים הגויים יברכו את ישראל מבטחי הקב"ה שזה לא יזיק להם ולא יגרום להם לעקר ועקרה.

(גנוי יוסף עם תוס')

ויחר אף ה' כי הולך הוא

ע"פ מה שכתוב לעיל שרבי יהושע בן לוי רצה לקלל שכנו ולקח תרגול והסתכל בו מתי נהיית כרובולו לבנה כי אז הקב"ה כועס, ולבסוף נרדם, וזוהי הבין שאין ה' חפץ בכך, גם בלעם לקח תרגול וניסה לראות הסימן ולדע לפי זה מתי ה' כועס, וכשהגיע הרגע הזה הרגיש שמתחיל להירדם לכן התחיל לילך הלך ושוב בכדי שלא ירדם וזה "ויחר אף ה' כי הולך הוא" בשביל לא להירדם.

ויעמוד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה

הנה ידוע כי שכן מצוה בהאי עילמא ליכא, וכל מה שאנו אוכלים בעולם הזה הוא בשכר הגדרים והסייגים שעושים לכל מצוה, וכמו שמצאנו בגמרא (ברכות כ:): אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, והאך אתה נושא להם פנים לישראל שאמרת ישא ה' פניו אליך, וענה ה' למלאכים והאך לא אשא להם פנים, הרי אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת, לברך רק אחר שביעה, והם מרדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה, וכאן רמז המלאך לבלעם, שרצה לקטרג על מה שנוחלין ישראל בעולם הזה שכר, והלך "במשעול" ר"ת שכן מצוה בהאי עילמא ליכא, וע"ז אמר לו המלאך "גדר מזה וגדר מזה" דהיינו יש להם גדרים וסייגים, על כל מצוה ומצוה, ועל כן יש להם שכר בעולם הזה.

החסכן הסכנתי
וברש"י הק' מביא אמרו חשבים לבלעם מדוע אינך רוכב על סוס כדרך איש נכבד אמר להם "ברטיבא שדאי ליה", השארתי במרעה.

וקשה מה התשובה שמישיב הרי שוב יקשו מדוע לא הבאת אותנו מן המרעה כדי לרכוב עליו וזה דומה למי שהולך בדרך ושואלים אותו מדוע אינך נוסע ברכב שיש לך ועונה להם השארתי בחניה, הלא מגוחך הוא, ויש ליישב דהנה במכת ברד הזהיר משה את המצרים להכניס את בהמתם לביתם ושם איתא הירא את דבר ה' הניס את בהמותיו לביתו וזה איוב אבל אשר לא שות לבו והשאיר את בהמותיו בחוץ הכה אותם הברד ומתו ואיתא שם בתרגום ויתן זה בלעם שלא הכניס את בהמותיו ומתו כולם בחוץ, ורמז לזה אומר שם בבעל הטורים "עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם ר"ת בלעם, ולפי זה מה שענה לשרים ברטיבא שדאי הכוונה למצרים במכת הברד ואז השאיר אותם במרעה ולכן לא נשאר לו סוסים.

וילך שפי

בלעם נתן עצה לבלק להחטיא את ישראל ע"י בנות מואב, ואיתא בגמרא (סנהדרין קו) שחז"ל גזרו שלא לאכול פת, יין, שמן, של גויים בכדי שלא יהיו קרובים מדאי וירצו להתחתן עימם, וזה יעץ להם בלעם, וילך שפ"ר ר"ת שימן פת יין שיתנו לישראל, וע"ז יימשכו אחריהם.

(ילקוט האורים)

בלעם נתן עצה לבלק להחטיא את ישראל ע"י בנות מואב, ואיתא בגמרא (סנהדרין קו) שחז"ל גזרו שלא לאכול פת, יין, שמן, של גויים בכדי שלא יהיו קרובים מדאי וירצו להתחתן עימם, וזה יעץ להם בלעם, וילך שפ"ר ר"ת שימן פת יין שיתנו לישראל, וע"ז יימשכו אחריהם.

(חתם סופר)